आद्रियंते त्रिवर्गार्थिभिरिति दारपदप्रवृत्तिनिमित्तं आदरः स च भोगार्थायां शूद्रायामप्यस्ति अतस्तत्पुत्रोपि दायमर्हति यतश्च भर्तुरादरस्ताभिर्वर्णक्रमेण यथायोग्यं तारतम्यक्रमेण क्रियत इति तत्पुत्राणां भागवैषम्यं चास्तीत्यभिप्रायवानाह प्रोक्तेन चैवेति नामनिर्वचनमपेक्ष्यैवायं विशेषोस्तीत्यर्थः ॥३०॥ विशेषमेवाह तिस्र इति पश्चात्परिणीतापि वयसा कनिष्ठापि पितृगौरवाद्ब्राम्हणीमेव सर्वेषु लौकिकवैदिकेषु

भीष्म उवाच दारा इत्युच्यते लोके नाम्नैकेन परंतप ॥ प्रोक्तेन चैव नाम्नायं विशेषः सुमहान्भवेत् ॥३०॥ तिस्रः कृत्वा पुरो भार्याः पश्चाद्विंदेत ब्राम्हणीं ॥ सा ज्येष्ठा सा च पूज्या स्यात्सा च भार्या गरीयसी ॥३१॥ स्नानं प्रसाधनं भर्तुर्दंतधावनमंजनं ॥ हव्यं कव्यं च यच्चान्यद्धर्मयुक्तं गृहे भवेत् ॥३२॥ न तस्यां जातु तिष्ठंत्यामन्या तत्कर्तुमर्हति ॥ ब्राम्हणीत्येव कुर्याद्वा ब्राम्हणस्य युधिष्ठिर ॥३३॥ अन्नं पानं च माल्यं च वासांस्याभरणानि च ॥ ब्राम्हण्यै तानि देयानि भर्तुः सा हि गरीयसी मनुनाभिहतं शास्त्रं यच्चापि कुरुनंदन ॥ तत्राप्येष महाराज दृष्टो धर्मः सनातनः ॥३५॥ अथ चेदन्यथा कुर्याद्यदि कामाद्युधिष्ठिर ॥ यथा ब्राम्हणचांडालः पूर्वदृष्टस्तथैव सः ॥३६॥ ब्राम्हण्याः सदृशः पुत्रः क्षत्रियायाश्च यो भवेत् ॥ राजन्विशेषो यस्त्वत्र वर्णयोरुभयोरपि ॥३७॥ न तु जात्या समा लोके ब्राम्हण्याः क्षत्रिया भवेत् ॥ ब्राम्हण्याः प्रथमः पुत्रो भूयान्स्याद्राजसत्तम ॥३८॥ भूयो भूयोपि संहार्यः पितृवित्ताद्युधिष्ठिर ॥ यथा न सदृशी जातु ब्राम्हण्याः क्षत्रिया भवेत् ॥३९॥ क्षत्रियायास्तथा वैश्या न जातु सदृशी भवेत् ॥ श्रीश्च राज्यं च कोशश्च क्षत्रियाणां युधिष्ठिर ॥४०॥ विहितं दृश्यते राजन्सागरांतां च मेदिनीं ॥ क्षत्रियो हि स्वधर्मेण श्रियं प्राप्नोति भूयसीं ॥४१॥ राजा दंडधरो राजन्रक्षा नान्यत्र क्षत्रियात् ॥ ब्राम्हणा हि महाभागा देवानामपि देवताः ॥ तेषु राजन्प्रवर्तेत पूजया विधिपूर्वकं ॥४२॥ प्रणीतमृषिभिर्ज्ञात्वा धर्मं शाश्वतमव्ययं ॥ लुप्यमानं स्वधर्मेण क्षत्रियो ह्येष रक्षति ॥४३॥ दस्युभिर्ह्रियमाणं च धनं दारांश्च सर्वशः ॥ सर्वेषामेव वर्णानां त्राता भवति पार्थिवः ॥४४॥ भूयान्स्यात्क्षत्रियापुत्रो वैश्यापुत्रान्न संशयः ॥ भूयस्तेनापि हर्तव्यं पितृवित्ताद्युधिष्ठिर युधिष्ठिर उवाच उक्तं ते विधिवद्राजन्ब्राम्हणस्य पितामह ॥ इतरेषां तु वर्णानां कथं वै नियमो भवेत् ॥४६॥ भीष्म उवाच क्षत्रियस्यापि भार्ये द्वे विहिते कुरुनंदन ॥ तृतीया च भवेच्छूद्रा न तु दृष्टांततः स्मृता ॥४७॥

कार्येष्वाद्रियेतेत्यर्थः ॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥ ब्राम्हणचांडालः ब्राम्हणक्षेत्रे शूद्राज्जातः पूर्वोक्तो मातंगस्तद्वत्स तेन कर्मणा ज्ञेय इत्यर्थः कर्मणा ज्ञायते जातिर्भोगेन ज्ञायते कृतमिति न्यायात् ॥३६॥३७॥३८॥ भूयो भूयोपि अधिकमधिकं संहार्यः संविभजनीयः ॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥ उक्तं दायविभागादि नियमो दायविभागे अत्रापि क्षत्रियस्य षोढा वैश्यस्य त्रेधा च धनं विभज्यैकैकांशहीना इतरभागा उत विशेषोस्तीति प्रष्टुरभिप्रायः ॥४६॥४७॥

Digitized by Google